

спостереження за рослинами й поведінкою тварин свого краю, вивчають річку Смотрич, яка бере початок на околиці села, досліджують ставок. Така робота сприяє вихованню любові до природи, культури індивідуальної поведінки в природі, формує практичні вміння і навички спостереження та спілкування з об'єктами живої природи.

Ведучи спостереження, юні природолюбіві проводять активну профілактичну роботу з місцевим населенням щодо дотримання чистоти навколишнього середовища. Як результат роз'яснюючої роботи, жителі вже не викидають сміття у річку та ставок, не виливають стічні води з домашніх господарств. Учні очищають дно річки, джерела, саджають дерева у саду та парку, допомагають лісівникам.

Урок – основна форма організації освітнього процесу. На уроках географії розкриваю взаємозв'язки між людиною і природою, виховую в дитини кращі моральні якості: гуманність, прагнення бути корисним суспільству, зробити свій внесок у справу збереження і поліпшення природного оточення.

При вивченні теми «Ландшафти України» у 8 класі учні досліджують ландшафти своєї місцевості, визначають, як змінились природні комплекси внаслідок господарської діяльності людини, яка екологічна ситуація склалася в нашій місцевості.

Зміст шкільних курсів географії у поєднанні з творами мистецтва є потужним джерелом формування позитивних емоцій до природи на фоні вивчення погодних і кліматичних умов, водних ресурсів, рослинного й тваринного світу. Сьогодні є широкі можливості залучення інтернет-ресурсів, відеоматеріалів, фотографій, фрагментів кіно, творів образотворчого мистецтва. Це надихає учнів і самим виражати позитивні емоції через створення власних коротких відеорепортажів про стан довкілля своєї місцевості.

Екскурсії у природу та на виробництво є однією з форм природоохоронної освіти й виховання учнів. Під час екскурсій у природу в учнів розвивається спостережливість, формується вміння виявляти зв'язки між життєвими явищами та природними процесами, пробуджується інтерес до навколишнього середовища, бажання глибше пізнати його закономірності.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, учителі, на превеликий жаль, наводять жакливі приклади, коли йдеться про екологію країни та свого краю. На уроках географії ми розглядаємо, аналізуємо, критично оцінюємо наслідки вибухів бомб і мін, радіаційних заражень через можливі обстріли атомних електростанцій, мінування сільськогосподарських земель і лісових насаджень, поширення отруйних речовин внаслідок обстрілів нафтобаз, газових сховищ та об'єктів хімічної промисловості. При вивченні географічних оболон у 6 та 11 класах наводимо приклади наслідків війни для стану довкілля в Україні: забруднення повітря, засмічення територій уламками зруйнованих будівель, розбитими авто, залишками побутових речей і техніки, забруднення річок, ставків, акваторії морів через затоплення кораблів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин; знищення заповідних територій, руйнування екосистем, загибель тварин і птахів (<http://surl.li/ftdzh>; <http://surl.li/fmqmh>).

У ході освітнього процесу як в урочний, так і в позаурочний час створюю ситуації для дискусії, відкритого обміну думками з питань післявоєнної відбудови населених пунктів, зруйнованих російським вторгненням, відновлення природних ресурсів, а також розробки заходів, які сприяють збереженню навколишнього середовища, допомагають боротися зі зміною клімату. Так народжується тематика учнівських проєктів, акцій, досліджень.

Отже, здобувачі освіти, які оволодівають екологічною компетентністю, мають можливість сприймати себе, як невід'ємну частину довкілля, розуміти багатогранну цінність природи для суспільства в цілому та для кожної людини зокрема, оволодівати нормами правильної поведінки в природному середовищі, застосовувати власні пошукові та дослідницькі вміння і навички.

Пошук нових форм роботи з учнями, ефективних способів подачі актуальної інформації про стан довкілля в Україні та на інших територіях планети є чудовим стимулом до творчого, нестандартного викладання географії, вдосконалення педагогічної майстерності.

Валентина КОСТЕЦЬКА,
вчителька географії Гвардійського ліцею Гвардійської сільської ради

Як розвинути просторову уяву учнів?

Метою сучасної географічної освіти є створення особистості, яка володіє просторово-географічними знаннями, культурно-географічними ціннісними орієнтирами; особистості, яка пов'язує своє майбутнє в географічному середовищі на основі взаємодії з природою, тобто - формування компетентної, обізнаної особистості з активною громадською позицією. Тому сьогодні навчальний процес спрямовую на досягнення ключових і предметних компетентностей.

У своїй роботі дотримуюсь ідей В. О.Сухомлинського, який говорив, що школа має бути не коморою знань, а середовищем думки. Тоді предмет, що його викладає вчитель, стає не кінцевою метою його діяльності, а засобом розвитку дитини.

Намагаюся відкрити в кожній дитині душу творця, дати їй змогу пробудитися і розквітнути. Створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність і формується як творча особистість.

Погоджуюсь зі словами В.О.Сухомлинського: «Важко переоцінити роль особистості вчителя, його духовного обличчя в пробудженні і розвитку творчих здібностей, нахилів, талантів учня. Успішний учитель для обдарованих учнів — це геолог, що зуміє розшукати скарби в душі дитини, натрапити чи то на золоту жилу, чи на коштовний камінь, чи на вічний граніт».

Формуючи інформаційну компетентність на уроках географії, я використовую завдання, що спонукають розвиток просторової уяви в учнів. Вони пов'язані з аналізом текстів, таблиць, схем, діаграм, графіків. Заохочую учнів до роботи з різними джерелами географічної інформації (підручник, довідники, карти, наукові журнали, мережа Інтернет, фільми, фотоматеріали).

Термін «просторова уява» включає уявлення про форму, розміщення, величину, відстань, напрямки та інші просторові співвідношення й зв'язки.

Розвиток просторової уяви при вивченні початкових курсів географії спрямований на формування образів. Просторова уява – вид розумової діяльності, що забезпечує створення просторових образів та оперування ними в процесі вирішення різних практичних і теоретичних завдань. Просторова уява – це таке психологічне утворення, яке формується у різних видах діяльності (практичній і теоретичній). Для його розвитку неабияке значення мають продуктивні форми діяльності: конструювання, образотворче (графічне). У ході оволодіння ними цілеспрямовано формуються вміння представлення в просторі результатів своїх дій і втілення їх у малюнку (зробити малюнок одного із природних комплексів: лісу, болота), креслення (скласти план вулиці за допомогою умовних знаків, намалювати план своєї майбутньої ділянки чи присадибної ділянки), виготовлення макетів (виготовлення макета вулкана своїми руками). Учні подумки видозмінюють їх і створюють на цій основі нові образи чи схеми. Образи уяви матеріалізуються в кресленнях, схемах, за допомогою яких створюють нові предмети та об'єкти. Продукти уяви може бути подано в мовній формі або у практичній діяльності. Представлення результатів своєї діяльності у мовній формі формує і чуттєві образи (представлення плану своєї присадибної ділянки поєднується із художнім описом території з використанням порівнянь, узагальнень, що допомагає розвинути логічну компетентність).

Для розвитку картографічної компетентності навчаю учнів орієнтуватися у географічному просторі; працюю над формуванням навичок роботи з картами, вдосконаленням умінь читати географічну інформацію з карт, визначати географічне положення об'єктів, аналізувати розміщення природних умов та ресурсів, населення та господарства окремих країн і світу. Застосовую різноманітні форми роботи на уроці для активізації діяльності учнів, провожу картографічні розминки, групові змагання біля карти.

Розвиток просторової уяви на уроках географії неможливий без використання карт і картографічного матеріалу. Результатом роботи із географічною картою є вироблення просторових і масштабних орієнтирів. Учні повинні добре засвоїти розміщення найважливіших об'єктів і запам'ятати їх розміри. Просторові й масштабні орієнтири є орієнтирами для позначення інших об'єктів, визначення їх розмірів, величини, що дає можливість знаходити об'єкти на картах різних за масштабом та тематикою. Основним видом роботи з картами є різні за складністю описи місцевості та характеристики об'єктів. При використанні карти проводяться роботи щодо зіставлення карт, порівняння місця розташування об'єктів.

Розвиваючи інтелектуальну та логічну компетентність, допомагаю учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, привчаю їх працювати над встановленням логічних зв'язків, виділяти головну думку; намагаюсь якомога частіше використовувати питання «чому?», щоб навчити мислити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; стимулюю думати та діяти самостійно. При вивченні основних видів ландшафтів України можна дати учням завдання «Збери рюкзак». Використовуючи свої знання про природно-кліматичні особливості певних регіонів України, діти повинні зібрати необхідні речі для поїздки на море чи в гори.

У старших класах формування уяви втілюється у плануванні й проведенні експериментальних досліджень, у вмінні будувати гіпотези, знаходженні неординарних шляхів розв'язання проблеми, у побудові експериментальної ситуації, вмінні узагальнювати емпіричний матеріал тощо. Створені нові образи наукової уяви є засобом, за допомогою якого встановлюються закономірні відношення між предметами та явищами. Наприклад, використання таких запитань: «Уявіть, що Карпати розміщені на сході України, як зміняться кліматичні умови на всій території нашої держави?»; «Яка природа буде характерна для Австралії, якщо внаслідок руху літосферних плит вона переміститься у північному - західному напрямку на 3000 км?».

Наша уява постійно балансує на межі свідомого і несвідомого. Але самої уяви, як окремого психологічного процесу, замало задля того, щоб відбувалась творча діяльність дитини. Тому уява вступає у симбіоз із іншими творчими процесами – інтуїцією і мисленням. Інтуїтивні осяяння творять передумови бісоціативних зв'язків, а останні задають напрям точним операціям творчого мислення.

Для розвитку мислення формую вміння школярів складати плани, описи, схеми, робити висновки та узагальнення за прочитаним, готувати рецензії доповідей та виступів однокласників. Залучаю школярів до краєзнавчої роботи, до ведення дослідницької та пошукової діяльності.

Розвиток інформаційної компетентності пов'язаний із використанням Інтернет-середовища. Глобалізація сучасного інформаційного світу призвела до утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя, у тому числі й в освітньому просторі. Сучасні інформаційні технології відіграють важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Використані джерела

1. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 47–58. URL: Режим доступу: <http://surl.li/fxlwz>.
2. Загальні питання про компетентнісний (діяльнісний) підхід у навчанні. Режим доступу: <http://surl.li/fxlut>.
3. Компетентнісне навчання: актуальні питання та виклики. Режим доступу: <http://surl.li/ehbfy>.
4. Компетентнісний підхід до вивчення географії. Режим доступу: <http://surl.li/fxlvo>.
5. Федчиняк А. О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. //Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. - №1. – с. 191 – 197.
6. Хуторської А. Ключові освітні компетентності [Електронний ресурс] - 2009. – Режим доступу: <http://www.osvita.ua/school/theory>.
7. Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба якості. Режим доступу: <http://surl.li/cvahx>.